

*Michaël Steehouder:
‘Maak liederen en
gebeden voor de liturgie
toegankelijker’*

Weten dat je niet alleen bent

‘De verhalen’ is een nieuw kerstoratorium voor verteller, koor, solisten en gemeente, naar het geboorteverhaal uit Lucas. Michaël Steehouder schreef de tekst, drie componisten verzorgden de muziek.

Kees Posthumus

“**V**eel mensen van nu kunnen zich weinig voorstellen bij een begrip als ‘hemelse machten’ of ‘het land Kanaän’. Tekstdichters van kerkelijke liederen gebruiken vaak ontoegankelijk jargon. Om hun teksten goed te begrijpen is veel basiskennis nodig. Nogal wat gangbare liederen, ook die van Oosterhuis en ook die in het nieuwe *Liedboek*, zijn te vergelijken met moeilijke handleidingen. Nu kun je zeggen, zoals bij moeilijke handleidingen: dan moeten mensen maar beter hun best doen om de tekst te begrijpen. Ik zeg: maak liederen en gebeden voor de liturgie toegankelijker.”

Formulieren

Aan het woord is Michaël Steehouder (1948), taalkundige. Zijn vergelijking tussen liederen en handleidingen komt niet uit de lucht vallen. Als hoogleraar Technische Communicatie aan de Universiteit Twente specialiseerde hij zich in communicatie over techniek. Gekscherend werd hij ook wel ‘professor handleidingen’ genoemd.

Later richtte zijn onderzoek zich ook op helpdesks, die de gedrukte handleidingen zouden vervangen. Iedere Nederlander kreeg te maken met de vruchten van zijn

werk, al was het alleen maar bij het invullen van een belastingformulier. “Voor mijn promotieonderzoek liet ik onder andere 120 mensen hardop denkend een formulier van de overheid invullen. Wij noteerden wat er gebeurde en leerden daardoor hoe formulieren verbeterd konden worden. Mede daardoor behoorde het Nederlandse belastingformulier begin jaren negentig tot de beste van de wereld. Helaas is dat later weer verwaterd.” In februari 2011 ging Steehouder met vervroegd pensioen.

Begrijpen

Steehouders missie is: toegankelijke liederen en gebeden schrijven voor gebruik in de liturgie. “Bij het schrijven vraag ik mij af: is dit nog wel een beleefde werkelijkheid? Kunnen mensen zich er nog iets bij voorstellen? Als dichter van liederen leg je immers jouw woorden in de monden van de zangers. Zij zullen het zingen alsof het hun eigen woorden zijn. Ik ben mij daarvan terdege bewust. Natuurlijk is een lied niet zo precies als een handleiding. Een lied mag altijd iets te raden overlaten. Alles wat religieus is, is nooit precies. Maar een eerste vereiste is dat het lied begrepen moet worden.”

Open taal

Steehouder kiest voor ruime, open taal. Als voorbeeld noemt hij een zin uit zijn lied ‘Als alles stilte wordt’: *Als alles stilte wordt [...] / ben jij mij dan nabij*. “Je mag het lied zingen zoals je wilt: als een bange

Kerstoratorium

Het kerstoratorium ‘De verhalen’ begint en eindigt met het verhaal over Simeon. In vijf tussenliggende delen klinken de verhalen over Gabriël en Maria, Maria en Elizabeth, Jezus, de herders en de wijzen, geleend van Matteus. Een rode draad in het werk is dat God nabij komt om mensen te bevrijden. Een andere rode draad is dat het kleine meer is dan het grote. In het oratorium zijn rollen voor een verteller, solisten, musici, een koor en de gemeente.

Michael Steehouder schreef de tekst. De muziek is van Chris van Bruggen, Anneke van der Heide en Peter Rippen. ‘De verhalen’ is uitgegeven door Uitgeverij Narratio. Partituur: € 26,50, koorboek € 5,- (bij 5 ex. of meer: € 3,- per stuk), CD: € 20,- Meer informatie: www.narratio.nl en www.michael.steehouder.nl.

In 2014 wordt het oratorium onder andere uitgevoerd in De Meern, Meppel, Groote-gast/Sebaldeburen en 's-Gravenzande.

vraag, een hoopvolle vraag, een vraag vol vertrouwen, of een gebed. En wie die jij is – dat mag je ook zelf weten.”

Nog een voorbeeld uit ‘Het lied van de andere weg’, waarin Steehouder begint met: ‘te gaan een nieuwe levensweg’. “Ik schrijf niet ‘laten wij gaan’, of ‘ik ga’ of ‘wij gaan’. Ik kies voor ‘te gaan’, met recht en reden een onbepaalde wijs. Wie, wat of waar mogen de zangers zelf invullen; zing het lied zoals jij dat wilt, ik maak er ruimte voor.”

Allergisch voor liederen die zeggen wat je moet doen of voelen

“Ik ben er allergisch voor om in een lied te zeggen wat mensen moeten doen of hoe zij zich moeten voelen. Neem een openingslied waarin je zingt ‘vol van vreugde zijn wij gekomen’. Misschien ben je wel in een enorm slechte bui als je die ochtend de kerk binnenstapt. Of ‘dankbaar verlaten wij de kerk’. Dat maak ik zelf wel uit, misschien heb ik reden genoeg om minder dankbaar te zijn. In de kerk groeit de diversiteit. De tijd is voorbij dat de kerk vol zat met mensen die een vaststaand, massief en unaniem geloof beleden. De manier van geloven, de beelden die mensen van God hebben, dat varieert.”

Variatie

De nieuwe tijd vraagt volgens Steehouder om taalgebruik dat die variëteit erkent en waardeert. Variatie is een van de eigenschappen die maakt dat een tekst voor een divers publiek zingbaar is. “Ik gebruik daarom graag meerdere beelden, zodat er hopelijk voor ieder een beeld bij is dat aanspreekt of treft.”

In het eerder genoemde ‘Als alles stilte wordt’ is deze aanpak goed te herkennen. Steehouder beschrijft verschillende momenten waarop het stil kan worden. Een ander voorbeeld vinden we in het nieuwe kerstoratorium ‘De verhalen’. In

het gedeelte over de herders is een litanie opgenomen, onder de titel ‘Goed nieuws van licht en vrede’. Zoals in een litanie een opsomming van heiligen kan klinken, staan hier mensen genoemd voor wie om ‘licht en vrede’ wordt gebeden, gezongen, gevraagd.

Voor herders op wacht, tegen wolven en leeuwen / Voor wakers bij zieken met water en woorden / Voor wie wakker liggen van zorgen voor morgen / Voor jongeren die vol vertrouwen hun weg gaan.

Popsongs

Steehouder werd eind jaren zestig actief als schrijver van liturgische teksten, die ontstonden in de praktijk van de rooms-katholieke liturgie. “Rond 1968 kwamen links en rechts in de kerk jongerenkoren op. Tijdens de mis zongen zij nieuwe teksten op de melodie van bestaande popsongs. Als lid van een koor en de liturgische werkgroep was ik hier nauw bij betrokken. Ik schreef teksten voor het koor van onze parochie, de Dominicus-parochie in Utrecht. Popliedjes zijn vaak goede liedjes met een duidelijk structuur: van The Beatles bijvoorbeeld, of Simon & Garfunkel.”

‘Ik gebruik graag meerdere beelden, zodat er voor ieder een beeld bij is dat aanspreekt’

“Na onze verhuizing naar Enschede werd ik opnieuw actief in een liturgische werkgroep binnen de rooms-katholieke kerk. Tijdens de voorbereiding van een viering hadden we soms behoefte aan een bepaald lied. Als dat er niet was, schreef ik dat zelf. De helft daarvan is misschien een keer gezongen en daarna weggegooid. De andere helft vond zijn weg in liedbundels, die in de loop van de jaren verschenen bij de uitgeverijen Gooi & Sticht en Narratio.”

Maria

Steehouder mag van huis uit rooms-katholiek zijn, zijn teksten werden naar eigen zeggen steeds oecumenischer. Misschien is dat de reden waarom hij de eer heeft te prijken op de lijst met liederen die door de bisschoppen werden uitgesloten van gebruik in de rooms-katholieke liturgie. Het gaat om ‘Een nieuw Marialied’, op de melodie van ‘God groet u zuiv’re bloeme’, een rooms-katholieke kraker van formaat.

“Ook bij dat lied vroeg ik mij af of mensen dit lied nog konden beleven, met zijn bloemrijke, soms onbegrijpelijke beeldtaal. Ik dacht van niet. Ik schreef er een nieuwe, begrijpelijke tekst voor, waarbij ik mij liet inspireren door het Magnificat. Blijkbaar is de tekst niet recht genoeg in de leer, het lied kwam niet door de censuur en werd verboden.”

Gebeden

Ook de gebeden die Steehouder schreef, komen uit de liturgische praktijk. “Als ik mij in teksten rechtstreeks tot God richt, dan is dat meestal in liederen. Mijn gebeden zijn terughoudend. Ik hou er niet van God te vertellen wat Hij moet doen.

Laatst las ik een boek van Stephan de Jong: *U doet niets, want U bent God*. Dat sprak mij aan. Hier op aarde moeten wij mensen het doen. In geen geval kan een gebed leiden tot ‘Doe jij het God, dan hoeft ik het niet te doen’. Wat wij wel kunnen doen, is bidden om de nabijheid van God. Ik weet dat ik niet alleen ben – er is iets, iemand die mij ziet en hoort. Voor mij is ‘de Nabije’ de meest aansprekende vertaling van de Godsnaam.

De Jong schrijft over God als een schilderij aan de muur van je kamer. Dat is een mooi beeld. Je bent je niet altijd van de aanwezigheid ervan bewust, maar het is je dierbaar en vertrouwd, en je zou het missen als het er niet was.”

Kees Posthumus is verhalenverteller en kerkjournalist (www.keesposthumus.nl).